

ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ Γ ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΚΥΡΙΑΚΗ 3 ΜΑΪΟΥ 2015

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο

1. Με αυτά λοιπόν τα μέσα εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν· κατασπαράσσονταν λοιπόν από τα θηρία, γιατί ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν βέβαια βοηθός τους καλός για την ανεύρεση της τροφής, ανεπαρκείς όμως για τον πόλεμο με τα θηρία – γιατί δεν κατείχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική τέχνη – επιδίωκαν λοιπόν να συγκεντρώνονται και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά λοιπόν που συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλον, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα να διασκορπίζονται και να απειλούνται με αφανισμό. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους και τον σεβασμό στους άγραφους νόμους και την αντίληψη περί του δικαίου, για να εξασφαλίζουν και την τάξη στις πόλεις και να αποτελούν τους συνεκτικούς δεσμούς φιλίας ανάμεσα στους ανθρώπους. Ρωτάει λοιπόν ο Ερμής τον Δία με ποιον άραγε τρόπο να δώσει τον σεβασμό και τη δικαιοσύνη στους ανθρώπους·

2. Από τη στιγμή που ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά και την έντεχνο σοφία από την Αθηνά και τον Ήφαιστο και τα πρόσφερε στους ανθρώπους, οι τελευταίοι είχαν την τύχη να λάβουν θεϊκό μερίδιο, να γίνουν μέτοχοι της θεϊκής ουσίας και δύναμης («θείας μετέσχε μοίρας»). Αυτά τα δυο δώρα είναι θεϊκά, γιατί μέχρι τότε βρίσκονταν αποκλειστικά και μόνο στην κατοχή των θεών. Οι άνθρωποι τα απέκτησαν με τη θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα και λόγω αυτού του θεϊκού μεριδίου ανέπτυξαν πολιτισμό και αναγνώρισαν την ύπαρξη θεών.

Κατά συνέπεια η πρώτη και άμεση απόρροια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της

θρησκείας («θεούς ἐνόμισεν»). Μόνος ο άνθρωπος από τα άλλα ζώα πίστεψε στους θεούς και άρχισε να τους λατρεύει. Ένωσε την ανάγκη να τους προσφέρει θυσίες πάνω σε βωμούς και να φτιάχνει αγάλματά τους. Η θρησκεία συμπεριλαμβάνεται στα επιτεύγματα του ανθρώπου και ανήκει στο προ-ηθικό στάδιο της πολιτισμικής του εξέλιξης. Παρατηρούμε ότι η πίστη στους θεούς παρουσιάζεται πρώτη από τις άλλες προόδους του ανθρώπου, γεγονός που αποδίδεται στη λογική νοηματική αλληλουχία, καθώς και στην αξιολόγηση της θρησκείας ως πολύ σημαντική κατάκτηση του ανθρώπου ανάμεσα στις άλλες. Στο σημείο αυτό «Έπειδή δε...θεῶν» πολλοί εντοπίζουν ισχυρή αντίθεση ανάμεσα σε όσα αναφέρει ο σοφιστής στο μύθο και, στις αγνωστικιστικές του θέσεις. Όμως θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι πρόκειται, για μύθο, στον οποίο η παρουσία των θεών έχει αλληγορική έννοια. Ο Δίας είναι ο λόγος, δηλαδή η νομοτέλεια που διέπει τη φύση, οι άλλοι θεοί είναι τα όργανα της νομοτέλειας, η οποία ρυθμίζει τις σχέσεις των όντων, εξισορροπεί τις ανάγκες τους και εξασφαλίζει τα μέσα για την ικανοποίησή τους. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα φαίνεται ότι ο Πρωταγόρας ενδιαφέρεται μάλλον για την εξήγηση της γένεσης του θρησκευτικού συναισθήματος παρά για το θέμα της ύπαρξης των θεών.

Αμέσως μετά ακολουθεί η αναφορά στη γλώσσα ως τεκμήριο πολιτιστικής προόδου «φωνήν και...διηρθρώσατο». Ο Πρωταγόρας θεωρεί ότι είναι ανθρώπινο δημιούργημα και ότι ο άνθρωπος από πολύ νωρίς «ταχύ» άρχισε να μετουσιώνει τους άναρθρους σε έναρθρους φθόγγους, να τους συνδυάζει φτιάχνοντας λέξεις και στη συνέχεια προτάσεις, εκδηλώνοντας την έλλογη ιδιότητά του. Η άποψη αυτή φαίνεται να συμφωνεί με την άποψη των σοφιστών, ότι η γλώσσα δημιουργήθηκε νόμω, αλλά και με την άποψη σύγχρονων γλωσσολόγων. Αντίθετη σε αυτή είναι η λεγόμενη θεοκρατική αντίληψη, της οποίας θιασώτης ήταν ο Ηρόδοτος. Σύμφωνα με αυτή, η γλώσσα υπάρχει φύσει, δηλαδή τη χάρισε στον άνθρωπο ο θεός, μόλις τον έπλασε. Η γλώσσα αποτέλεσε από την αρχή τον κυριότερο κώδικα επικοινωνίας των ανθρώπων και βασικό στοιχείο του πολιτισμού τους. Οι σύγχρονες έρευνες της γλωσσολογίας έρχονται να επιβεβαιώσουν τον Πρωταγόρα, καθώς μιλούν για ταυτόχρονη ανάπτυξη φθόγγων και λέξεων, αυτό που ο σοφιστής ονομάζει «φωνήν και ονόματα».

Τέλος με ένα πολυσύνδετο σχήμα «Οικήσεις και...ηΰρετο» αναφέρονται όλα τα στοιχεία που ικανοποίησαν τις βιολογικές ανάγκες του ανθρώπου και τα οποία τον βοήθησαν να δημιουργήσει υλικοτεχνικό πολιτισμό. Συγκεκριμένα, προχώρησε στην κατασκευή οικοδομημάτων («οικήσεις»), χειροτεχνικών δημιουργημάτων («έσθητας», «υποδέσεις», «στρωμένας») και εξασφάλισε τη διατροφή του, προσπορίζοντάς την από

τα εκάστοτε και κατά τόπους αυτοφυή προϊόντα («τάς ἐκ γῆς τροφάς ηὔρετο»).

Η σειρά με την οποία αναφέρονται οι πολιτισμικές κατακτήσεις του ανθρώπου είναι αξιολογική («πρῶτον» και «ἔπειτα»). Ἐτσι προτάσσονται η θρησκεία και η γλώσσα (πνευματικός πολιτισμός) και ακολουθούν κατασκευές και επινοήσεις για την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών (υλικός πολιτισμός). Η σειρά είναι κατιούσα, αφού αρχίζει με το πνευματικά υψηλότερο, τη θρησκεία, και τελειώνει με το υλικά κατώτερο και πλέον αυτονόητο, την τροφή.

3. Σύμφωνα με το μύθο ο Δίας από φόβο μήπως εξαφανιστεί εντελώς το ανθρώπινο γένος δείχνει έμπρακτα το ενδιαφέρον του στέλνοντας τον Ερμή να δώσει στους ανθρώπους δύο ηθικές αρετές, την αιδώ και τη δίκη, οι οποίες αποτελούν τα συστατικά της πολιτικής αρετής. Ἐτσι μεριμνά για την πολιτισμένη συμβίωσή τους σε οργανωμένη πολιτική κοινωνία.

«Αἰδώς» είναι ο σεβασμός, το αίσθημα ντροπής του κοινωνικού ανθρώπου για κάθε πράξη που δε συμφωνεί στις καθιερωμένες κοινωνικές αντιλήψεις. Η δράση της είναι ανασταλτική και αποτρεπτική και συμπίπτει με τη λειτουργία της ηθικής συνείδησης. Ταυτόχρονα η αιδώς λειτουργεί και ως κίνητρο για την εκτέλεση του χρέους που επιβάλλει η κοινωνία στα μέλη της, καθώς με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται η αποδοκιμασία και η αγανάκτηση προς τους άλλους.

Από την άλλη, «δίκη» είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η έμφυτη αντίληψη για το δίκαιο αλλά και το άδικο, ο σεβασμός των γραπτών νόμων και των δικαιωμάτων των συνανθρώπων, αλλά και οι ενέργειες για την αποκατάσταση των δικαιωμάτων, όταν αυτά καταστρατηγούνται. Στην πράξη η δίκη εκδηλώνεται με τη δημιουργία και την τήρηση κανόνων δικαίου, την κατοχύρωση του ορθού και του νόμιμου. Διασφαλίζεται λοιπόν, η αρμονική κοινωνική συμβίωση, αφού περιορίζονται η ιδιοτέλεια και ο εγωισμός. Συνεπώς κάθε πολιτισμικά προηγμένη κοινωνία θεμελιώνεται στις αξίες της αιδούς και της δίκης.

Οι αξίες αυτές είναι καθολικές και αποτελούν βασικές συνισταμένες της κοινωνικής ευταξίας και ευρυθμίας. Σφυρηλατούν την ενότητα και την ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων, ώστε να μη συγκροούνται, με αποτέλεσμα να προλαμβάνεται ή και να καταστέλλεται η αδικία. Χάρη στην αιδώ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη και η συνοχή του συνόλου. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού («ἔν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί»). Ειδικότερα η αἰδώς οδηγεί σε

ό,τι ονομάζεται «πόλεων κόσμοι», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους, αναγκαία για την αρμονία της κοινωνίας. Η δίκη παραπέμπει στο «πόλεων δεσμοί», δηλαδή σε υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, ώστε να επιβάλλεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας. Η συμπληρωματική λειτουργία των δύο «δώρων» συνεπάγεται «φιλίαν», που σημαίνει ηθική ενότητα της πολιτείας, σύμπνοια και ομόνοια των πολιτών, ώστε να συμβιώνουν αρμονικά. Σε συλλογικό επίπεδο κατοχυρώνουν την ισονομία και την ισοπολιτεία οριοθετώντας τη δράση των ανθρώπων σε συγκεκριμένα αποδεκτά πλαίσια. Σε ατομικό επίπεδο ενισχύουν την ηθική του ατόμου καλλιεργούν και αναπτύσσουν την εντιμότητα, την κοινωνικότητα και την αμνησικακία.

Χρειάζεται βέβαια, να διευκρινισθεί ότι οι δύο αξίες δόθηκαν ως προδιάθεση και έπρεπε να κατακτηθούν από τους ανθρώπους με τη λογική και ύστερα από προσωπικό αγώνα. Άλλωστε ο Δίας, αν και κατείχε την πολιτική τέχνη, δεν τη δώρισε στον άνθρωπο. Αντίθετα δώρισε την αίδω και τη δίκη για να εξοικονομήσει την πολιτική τέχνη μόνος του ο άνθρωπος. Όταν οι άνθρωποι γνωρίσουν σε βάθος τις έννοιες αυτές, που προβάλλονται ως αιτήματα της ηθικής, και είναι σε θέση να τις πραγματώσουν στις σχέσεις τους, τότε η οργάνωση της πολιτικής κοινωνίας θα στηρίζεται σε αυτές. Η πολιτεία που θεμελιώνεται σε αυτές είναι δημοκρατική, γιατί ο αμοιβαίος σεβασμός και το αίσθημα δικαιοσύνης των πολιτών εμποδώνει την εμπιστοσύνη μεταξύ τους και με την πολιτεία και εξασφαλίζει ισορροπία στις σχέσεις τους.

4. Σχολικό βιβλίο σελίδες 49-50: Η μέθοδος του Πρωταγόρα ... τον Πρωταγόρα στο σημείο αυτό.

5. α) **σχετικός :** μετέσχε
άφιξη: ίκανη
αποδιοπομπαίος: πέμπει
ιαματικός: ιατρικήν
γένεση: γένοιντο

β) **ηΰρετο:** εφεύρεση
συναγωγοί: αγωγός
άπόλοιτο: πανωλεθρία
νενέμηνται : διανομή
δοίη: δώρο

Αδίδακτο κείμενο:

Α. Εγώ θα προσπαθήσω να σου τα διηγηθώ όλα από την αρχή. Γιατί πάντοτε βέβαια και κατά τις προηγούμενες ημέρες συνηθίζαμε να επισκεπτόμαστε συχνά και εγώ και οι άλλοι το Σωκράτη, αφού συγκεντρωνόμασταν από το πρωί στο δικαστήριο στο οποίο έγινε και η δίκη· γιατί ήταν κοντά στη φυλακή. Περιμέναμε λοιπόν κάθε φορά ώσπου να ανοίξει η φυλακή συνομιλώντας μεταξύ μας· γιατί δεν άνοιγε πρωί· και κάθε φορά που άνοιγε, μπαίναμε μέσα και μέναμε κοντά στο Σωκράτη και τις περισσότερες φορές περνούσαμε μαζί του όλη την ημέρα. Τότε μάλιστα συγκεντρωθήκαμε πιο πρωί· γιατί την προηγούμενη ημέρα, αφού βγήκαμε από το δεσμοτήριο το βράδυ, πληροφορηθήκαμε ότι είχε φτάσει το πλοίο από τη Δήλο.

Β. Γραμματική:

τῶν ἡμερῶν, σφῖσι(ν), ἀλλήλους, πρωαῖτατα / πρωιαῖτατα, τὰ πλοῖα, φοιτᾶς, γενοῦ, περιμενοῦμεν, συλλεγῆναι, εἰσιῆ.

Γ. Συντακτικό:

1. σοι= ἔμμεσο αντικείμενο στο απαρέμφατο διηγήσασθαι

τὰς ἡμέρας= αιτιατική που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο εἰώθεμεν

φοιτᾶν= τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ρήμα εἰώθεμεν

ἐκάστοτε= επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο περιεμένομεν

παρὰ τὸν Σωκράτη= εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του τόπου – πλησίον στο εἰσῆμεν.

2. «Τῇ γὰρ προτεραίᾳ [ἡμέρᾳ] ἐξελθόντες ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου ἐσπέρας, ἐπυθόμεθα τὸ πλοῖον ἐκ Δήλου ἀφιγμένον.»